

Připomínky a návrhy Konsorcia NNO pracujících s migranty k vládní novele tzv. Lex Ukrajina (ST 221)

Odepření humanitární dávky uprchlíkům se zajištěnou stravou či bez ubytování

O co se jedná?

- Návrh zákona odebírá přístup k humanitární dávce držitelům dočasné ochrany, kterým je zdarma poskytováno ubytování, strava a nezbytné hygienické potřeby.
- Humanitární dávku také kvůli nové úpravě mohou přijít osoby, které ubytování ztratí, respektive neoznámí Ministerstvu vnitřní změnu adresy. Ač možná nejde o záměr navrhovatele, vyplácení humanitární dávky osobám bez ohlášeného místa ubytování může být v praxi znemožněno.

Co je na tom špatně?

- Potřeby uprchlíků, především osob se speciálními potřebami včetně dětí, jsou většího rozsahu než zajištění ubytování, stravy a základních hygienických potřeb, jedná se např. o doplatky na léky, dětskou výživu, ovoce, menstruační potřeby, oblečení, hračky, náklady na vzdělání atd. Koupit si ovoce nebo bonbon pro děti je důležité pro zachování lidské důstojnosti a zároveň alespoň částečné zmírnění dopadů válečného konfliktu na psychický stav žen a dětí. I žadatelé o mezinárodní ochranu pobývající v zařízeních Správy uprchlických zařízení mají nárok na alespoň minimální kapesné.
- Návrh je v rozporu s požadavky směrnice 2001/55/ES konkrétně čl. 13, který požaduje, aby členské státy zajistily osobám požívající dočasné ochrany nezbytnou pomoc, která jde nad rámec ubytování, stravy a základních hygienických potřeb.
- Držitelé dočasné ochrany, kteří ztratí bydlení, budou ohroženi i ztrátou humanitární dávky, jelikož v žádosti o ni je nutné uvést místo pobytu na území, které musí sedět s registrem obyvatel (místem ohlášeným MV). Žadatel má být dle důvodové zprávy v případě nesouladu vyzván k potvrzení fakticity svého pobytu na území na Úřadu práce, ale není jasné, na jakou adresu mu taková výzva bude zaslána a zda bude praxe skutečně taková. Uprchlíci přitom jsou po ztrátě ubytování ve velmi nelehké situaci a potřebují finanční prostředky k zajištění ubytování následného (zaplacení kauce, výbava bytu). V současné době neexistuje systém, který by následné bydlení těmto osobám poskytl, například v Praze KACPU se zajištěním sekundárního ubytování neasistuje.

Co navrhujeme?

- Možnost snížit humanitární dávku pro držitele dočasné ochrany, kteří mají zajištěnou stravu, ubytování a hygienické potřeby hrazené z veřejných rozpočtů, na základě individuálního posouzení potřeb žadatelů s přihlédnutím k specifickým potřebám zvláště zranitelných skupin.

- **Nepodmiňovat vyplacení humanitární dávkou podmínkou zajištěného ubytování, dokud nebude nastaven systém zajištění sekundárního bydlení** pro držitele dočasné ochrany. Zároveň je do budoucna nutné zpřesnit způsob vyplacení dávky těm, kteří ubytování nemají.

Omezení přístupu ke zdravotnímu pojištění

O co se jedná?

- Návrh upravuje přístup ke zdravotnímu pojištění. Nově budou **držitelé dočasné ochrany ve věku 18–65 let státními pojištěnci pouze 180 dní**, následně budou mít stejné podmínky jako cizinci s trvalým pobytem či občané (výjimku budou mít studenti do 26 let).
- Návrh prodlužuje dobu vyřízení žádosti o dočasnou ochranu na 60 dní, doba přístupu ke zdravotnímu pojištění před obdržением ochrany se však neprodlužuje, ta činí pouze 30 dní. **Uprchlíci se tak mohou ocitnout 30 dní bez zdravotního pojištění.**

Co je na tom špatně?

- **Šest měsíců (180 dní) od zisku dočasné ochrany některým uprchlíkům uplyne už ke konci srpna. Je problematické cílovou skupinu do té doby dostatečně informovat o změně v takto závažné věci.** Mnozí z držitelů dočasné ochrany mohou systémem informovanosti propadnout a stanou se dlužníky na zdravotním pojištění (bude se dít to, že se o svém dluhu dozví až při lékařském ošetření).
- **Změna přinese administrativní zatížení pro úřady práce**, které jsou již dnes v podstatě nedosažitelné a čekací lhůty jsou nezvladatelné. To nutně povede i delším čekacím dobám na vyřízení dávek i u občanů. **Bude administrativní zátěží taktéž pro VZP.**
- Ti, kdo propadnou do dluhů, se budou obracet na již přetížené nevládní organizace. Celý systém již nyní trpí nedostatkem tlumočnicků, interkulturních pracovníků, aby bylo možné těmto lidem efektivně pomáhat a informovat je.
- **Žadatelé o dočasnou ochranu, jejichž řízení o žádosti budou komplikovaná a protáhnu se až na stanovených 60 dní, nebudou zdravotně pojištěni po celou dobu trvání řízení. Vznikne zde mezera, kdy prvních 30 dní po podání žádosti pojištění nebudou.** Argument předkladatele, že pravděpodobnost potřeby lékařské péče je v danou dobu minimální, je absurdní, neboť zkušenost naopak říká, že lidé prcháající z Ukrajiny právě po svém příchodu často potřebují lékařské ošetření. Lze si představit např. situaci, kdy na území ČR přijede těhotná žena z Ukrajiny, požádá o dočasnou ochranu a následně porodí, avšak dočasná ochrana jí bude udělena až v nově stanovené lhůtě 60 dní od podání žádosti. Podle zákona však prvních 30 dní od příjezdu, ve kterých porodila, nebude mít zdravotní pojištění. Náklady za porod mohou být vysoké a cizince tak může vzniknout bez jejího zavinění dluh, který nebude schopna splácet a který v důsledku ponese zdravotnické zařízení.

Co navrhujeme?

- **Neměňme pravidla přístupu ke zdravotnímu pojištění v průběhu trvání původně udělené dočasné ochrany.** Navrhujeme tento typ změny realizovat po 31.3. 2023.
- **Zavádějme změny s dostatečným předstihem** tak, aby uprchlíci mohli být včas informováni promyšlenou informační kampaní.

- **Prodloužit 30denní dobu před obdržáním dočasné ochrany, po kterou je její držitel účasten zdravotního pojištění, na 60 dní, aby byla v souladu s délkou rozhodování o jejím udělení.** Navrhujeme také aplikování obdobného ustanovení jako je v procedurální směrnici k pojištění i na pozici žadatelů o dočasnou ochranu, tedy že všichni žadatelé jsou zdravotně pojištěni po dobu řízení o jejich žádosti (bez ohledu na její kladné vyřízení).

Plošné omezení vstupu a pobytu na území ČR (pro občany Ruska a Běloruska)

O co se jedná?

- Návrh zákona umožňuje stanovit nařízením vlády, že **žádosti o víza a povolení k pobytu podané na zastupitelských úřadech občany určitých států budou považovány za nepřijatelné.** Nařízení vlády určí na občany jakých států se ustanovení vztahuje a pro jaké kategorie osob budou existovat výjimky. **V současnosti má jít o občany Ruské federace a Běloruské republiky a výjimky se vztahují na rodinné příslušníky občanů ČR a EU a osoby, jejichž pobyt je v zájmu ČR** (osvědčený ministrem zahraničních věcí). Návrh vyhlášky však mezi výjimkami nezmiňuje dlouhodobá víza za účelem sloučení rodiny, patrně z opomenutí.
- Návrh je předkládán, aby umožnil pokračovat v současnosti platném plošném omezení pobytu občanů Ruska a Běloruska na území ČR i po konci nouzového stavu. **Z možnosti získat jakékoliv pobytové oprávnění lze nařízením vlády diskvalifikovat občany jakékoliv země.**

Co je na tom špatně?

- **Plošné omezení vydávání víz a pobytu občanům Ruska a Běloruska není v souladu s vízovou politikou EU (s tzv. vízovým kodexem) ani několika směrnicemi v oblasti dlouhodobé legální migrace** (zejména směrnice 2016/801/EU, 2011/98/EU, 2009/50/ES, 2014/36/EU a 2014/66/EU), které upravují podmínky vstupu a pobytu příslušníků třetích zemí za účelem zaměstnání, studia, výzkumu, stáže, sezónního zaměstnání nebo převedení v rámci společnosti. Ze směrnic i několika rozhodnutích Soudního dvoru EU vyplývá nutnost individuálního posuzování žádostí. Nepřijatelnost žádostí znamená, že správní řízení ani nebude zahájeno a žádost s podklady se bez dalšího vrací žadateli.
- **Předkladatel si je těchto rozporů s evropským právem vědom**, a byl na ně upozorněn i ministrem pro legislativu a předsedou legislativní rady vlády, vedoucím úřadu vlády či odborem kompatibility úřadu vlády. Argumentuje však tím, že se nacházíme v případě nebezpečí války, které podle článku 347 Smlouvy o fungování EU umožňuje přijmout mimořádná opatření, která se odchýlí od pravidel práva EU. Předkladatel **nikterak nedokládá, že je ohrožení ČR takové povahy, aby ospravedlnilo takto mimořádné zásahy do evropského práva, a navíc své kroky zatím řádně nekonzultoval s ostatními členskými státy, jak Smlouva vyžaduje.**
- **Návrh je v rozporu s právem na spravedlivý proces včetně přístupu ke správnímu orgánu garantovanému v čl. 36 Listiny základních práv a svobod.** Návrh dokonce legalizuje, aby vláda mohla retroaktivně svým nařízením zastavit již zahájená pobytová řízení, tedy plošně ukončit předtím zahájená individuální správní řízení.

Co navrhuje?

- **Vyškrtnutí Části první navrženého zákona** pro jeho excesivní povahu, která není v souladu s právem EU ani Listinou základních práv a svobod. Ochrana národní bezpečnosti je úplně zaručena již nyní pomocí stávajících zákonných nástrojů při individuálním posouzení pobytové situace cizince.
- Pokud chce ČR z bezpečnostních a zahraničně politických důvodů omezit vstup občanů Ruska a Běloruska na své území, nesmí tak činit plošně, nýbrž v souladu s právem EU zvolit takový způsob, který umožní individuální posouzení žádostí. Kritériem by měla být vazba daných osob na ruské a běloruské státní instituce, zejména bezpečnostní služby, či podpora tamních režimů.

Znemožnění podání žádostí o jiná pobytová oprávnění pro ukrajinské uprchlíky

O co se jedná?

- **Držitelé i žadatelé o dočasnou či mezinárodní ochranu v ČR či jiném státě EU nebudou moci dle § 5a na zastupitelských úřadech požádat o jakýkoliv typ víza či pobytového oprávnění.**

Co je na tom špatně?

- Novela ukrajinským uprchlíkům, kteří v ČR získali či žádají o dočasnou či mezinárodní ochranu, nově znemožňuje podání žádostí o pobytová oprávnění na zastupitelských úřadech (z území tak učinit nemohou již dnes). Tím se **držitelé dočasné ochrany dostávají do horšího postavení než osoby, které nemají vůbec žádné pobytové oprávnění** a zhoršuje se dokonce postavení držitelů mezinárodní ochrany z Ukrajiny vůči jakýmkoli jiným držitelům mezinárodní ochrany v ČR.
- **Plošné znemožnění podání žádostí o jiné pobytové oprávnění všem držitelům dočasné ochrany je v rozporu s evropským právem, konkrétně s několika směrnicemi v oblasti dlouhodobé migrace** (zejména směrnice 2003/86/ES, 2016/801, 2011/98/EU, 2009/50/ES, 2014/36/EU a 2014/66/EU upravující vstup a pobyt za účelem sloučení rodiny, studia, výzkumu, zaměstnání, zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci). Tyto směrnice stanoví nárok na vydání povolení, jsou-li pro něj splněny podmínky. Plošným znemožněním podání žádostí o jiná pobytová oprávnění nejen na zastupitelském úřadě, ale i v ČR, **osoby požívající dočasné ochrany nebudou moci vůbec využít svých práv z jednotlivých pobytových směrnic.**
- **Dikce navrhovaného znění §5a je navíc tak neobratná, že ani osoby, které vůbec o dočasnou ochranu nežádají ani ji nemají udělenou – ale jsou pouze vyjmenované v §3 coby osoby, které o dočasnou ochranu žádat mohou, nemohou přes zastupitelský úřad žádat o žádné pobytové oprávnění – což patrně ani nebylo úmyslem zákonodárce.**

Co navrhuje?

- **Navrhujeme odstranit návrh novelizovaného znění §5a.** Z důvodu jisté perspektivy do budoucnosti potřebné pro uprchlíky, zaměstnavatele i školy by možnosti pro dlouhodobé setrvání ukrajinských uprchlíků na území ČR za účelem zaměstnání, studia a dalších měly být otevírány, nikoli obráceně.